

DOI: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.11-7
УДК 351.77:574:614.1/.7(477)

Заїка Є. М.

аспірант,

ПВНЗ «Київський університет культури»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1729-0609>

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ І ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто проблематику публічного управління крізь призму особливостей галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні. Уточнено термінологію питання та запропоновано авторську дефініцію поняття «управління в галузі охорони, відновлення та використання тваринного світу». Виявлено, що основною метою управління в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу є реалізація законодавства, контролювання дотримання вимог безпеки, забезпечення проведення комплексу ефективних заходів щодо охорони тваринного світу, його раціонального використання та сприяння узгодженості діяльності державних та громадських інституцій. Розглянуто вертикальну ієрархію суб'єктів управління та типологізовано основний інструментарій державного регулювання охорони, відтворення та використання тваринного світу в Україні.

Ключові слова: публічне управління, галузь охорони, використання і відтворення тваринного світу, вертикальна ієрархія суб'єктів управління, управлінський інструментарій.

Yevhen Zaika

Kyiv University of Culture

FEATURES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF PROTECTION, USE AND REPRODUCTION OF THE FAUNA WORLD IN UKRAINE

The article examines the issues of public administration through the prism of the peculiarities of the field of protection, use and reproduction of wildlife in Ukraine. The terminology of the issue is clarified and the author's definition of the concept of "management in the field of protection, restoration and use of wildlife" is proposed, the purposeful activity of public administration bodies and civil society institutions aimed at ensuring the protection, restoration and use of wildlife. The principles enshrined in the current legislation of Ukraine on wildlife are considered, which reflect the content of management in the specified field, its essence and purpose. It is revealed that the main purpose of management in the field of protection, use and reproduction of wildlife is the implementation of legislation, monitoring compliance with safety requirements, ensuring the implementation of a set of effective measures to protect wildlife, its rational use and promoting the coordination of the activities of state and public institutions. It is emphasized that the direction of development of management tools in the field of protection, use and reproduction of wildlife contributes to the possibility of: formation of flexible management decisions, options for modifying organizational and management processes, modernization of organizational structures based on expanding the spectrum of organizational relations; application within state programs of effective management systems to ensure the implementation of decisions made in accordance with the specifics of the distribution of management functions, etc. The main tools of state regulation of protection, reproduction and use of wildlife in Ukraine are typified (legal, administrative, economic). It is stated that the vertical hierarchy of subjects of management of the field of protection, use and reproduction of wildlife in Ukraine is made up of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine, the State Service for Supervision in the Sphere of Nature Management and its territorial administration, Heads of regional councils and regional councils, as well as regional Departments for the Protection and Use of Wildlife Objects of the Government.

Keywords: public administration, the field of protection, use and reproduction of the animal world, vertical hierarchy of management entities, management tools.

Постановка проблеми та її актуальність.

Ключова роль в стабільності екосистеми України, збереженні біорізноманіття та просуванні сталого розвитку в цілому належить публічному управлінню галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу, основна діяльність якого спрямована на створення передумов для раціонального, наукового та сталого розвитку тваринного

світу з метою задоволення ряду потреб сучасного суспільства. Актуальність питання діяльності публічного управління та регулювання у галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу в Україні зумовлена важливістю розширення теоретичного дискурсу означеної проблематики та уточнення її ключових особливостей на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє констатувати, що протягом останніх років активізувався науковий до широкого ряду аспектів організації управлінської діяльності з розвитку галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу в Україні. Серед інших можна назвати публікації А. Валюх [1] (забезпечення належної правової охорони тваринного світу), В. Волченко [2] (засади державної політики щодо охорони тваринного світу), І. Казанчук [6] (організаційно-правове регулювання відносин у сфері охорони та використання тваринного світу і протидії браконьєрству в період воєнного стану в Україні), Т. Савченко [7] (адміністративно-правового регулювання в галузі мисливського господарства та полювання), А. Січко [8] (забезпечення регулювання правових засад охорони біорізноманіття і ландшафтів), О. Чернов [10] (забезпечення належної правової охорони тваринного світу), В. Шеховцов [11] (інструменти державного регулювання, організаційної структури державного управління збереженням природного капіталу України) та ін. Проте в порівнянні з іншими галузями публічного управління і адміністрування особливості діяльності галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу в Україні лишається одним із найменш висвітленим в українському академічному просторі і вимагає подальшого наукового розроблення.

Мета статті – виявити особливості діяльності публічного управління та регулювання у галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління в галузі охорони, відновлення та використання тваринного світу є складовою управління у сфері охорони навколишнього середовища та природокористування і, одночасно, частиною публічного управління в цілому. В широкому розумінні його можна розглядати як сукупність здійснюваних уповноваженими суб'єктами дій, вкладених у виконання вимог екологічного законодавства. Серед поширених дефініцій поняття «тваринний світ» найбільш доцільним щодо використання в межах публічного управління видається запропоноване М. Волченко: «компонент навколишнього природного середовища, який представляє собою сукупність всіх диких тварин, які постійно перебувають у стані природної волі та мешкають на території України або тимчасово її населяють, в тому числі дикі тварини, які утримуються у напіввільних умовах чи в неволі на суші, у воді, ґрунті та повітрі, постійно чи тимчасово населяють територію України або належать до природних багатств її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони» [4, с. 66].

У науці публічного управління немає єдиного визначення поняття «управління в галузі охорони, відновлення та використання тваринного світу». Зокрема, низка авторів розглядають це поняття як діяльність інститутів державної влади, що спрямована на забезпечення біорізноманіття, стійке використання всіх його компонентів, створення умов для стійкого існування тваринного світу, збереження генетичного фонду диких тварин та іншого захисту та збереження тваринного світу як невід'ємного елемента природного середовища; регламентовану правовими актами діяльність, у рамках якої здійснюється цілеспрямований вплив керівників органів на суспільні відносини, що складаються з приводу охорони, відновлення та використання тваринного світу. Таким чином, автори сходяться на думці, що управління в галузі охорони, відновлення та використання тваринного світу – це певна діяльність. Проте не уточнюють які види діяльності, здійснювані органами структури державної влади під час реалізації своїх повноважень, необхідно відносити до функцій управління з аналізованої сфери. Так, наприклад, О. Томин пропонує розглядати його як «1) особливий інститут фауністичного права, який включає в себе сукупність правових норм, що визначають права та обов'язки державних, самоврядних, громадських органів з організації, раціонального використання, відтворення тваринного світу та забезпечення його охорони; 2) діяльність відповідних органів державного управління стосовно диких тварин та птахів» [9, с. 204]. Особливий акцент дослідником зроблено на необхідності забезпечення стійкої охорони, відтворення та використання всіх означених видів тваринного світу незалежно від їх економічного, культурного або іншого значення для людини. В. Волченко пропонує визначати державною політикою щодо охорони тваринного світу «стратегічно визначені завдання та цілі, які реалізуються за певними напрямками діяльності публічної адміністрації, що має повноваження в сфері тваринного світу з метою отримання ефективних результатів щодо якісного розвитку, збереження та раціонального використання тваринного світу» [2, с. 169].

У діючому законодавстві України – Закон України «Про тваринний світ» [5] – відображено зміст, сутність та цільове призначення, а також закріплено ряд принципів на яких ґрунтується публічне управління в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні: принцип підтримки діяльності, спрямованої на охорону тваринного світу та середовища його проживання; принцип недопущення поєднання діяльності з реалізації державного нагляду в галузі охорони, відтворення та використання об'єктів тваринного світу з діяльністю з використання об'єктів тваринного світу (тобто

принцип розподілу господарсько-організаційних та контрольно-наглядових повноважень); принцип залучення громадських об'єднань та громадян до вирішення завдань в галузі охорони, відтворення та стійкого використання об'єктів тваринного світу (наприклад, створення суспільних об'єднань, що здійснюють діяльність в галузі охорони довкілля, брати участь в зібраннях, різноманітних мирних акціях, зібранні підписів під петиціями та в інших акціях, що не суперечать чинному законодавству України) та ін. [3, с. 55].

Проте частину з них, на нашу думку, доцільніше розглядати як такі, що належать до принципів фауністичного права. Натомість принципи державного управління в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, що здійснюють Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації та уповноважені центральні органи виконавчої влади, спрямовані виключно на сферу державного регулювання та управління. Основною метою управління в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу є реалізація законодавства, контролювання дотримання вимог безпеки, забезпечення проведення комплексу ефективних заходів щодо охорони тваринного світу, його раціонального використання та сприяння узгодженості діяльності державних та громадських інституцій. Серед основних напрямів управління в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу можна виділити: створення та ведення державного кадастру, моніторингову діяльність, розподільчу/перерозподільчу діяльність, планувальну діяльність, контролювання та вирішення спорів [5]. Їх реалізація є невід'ємним елементом єдиного механізму державного управління в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу.

Державне управління у сфері охорони, відтворення та використання тваринного світу спрямоване на створення умов для раціонального та безпечного природокористування.

В даний час вибудовано вертикальну ієрархію суб'єктів управління в даній сфері:

1) Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України закріпило за собою здійснення функцій з вироблення державної політики та нормативно-правового регулювання;

2) Державна служба з нагляду у сфері природокористування та її територіальне управління контролюють повноту та якість здійснення переданих повноважень регіональними органами державного управління у сфері охорони, відтворення та використання об'єктів тваринного світу та середовища їх проживання на території України;

3) Голови обласних рад та обласні ради, а також Управління з охорони та використання об'єктів тва-

ринного світу уряду областей здійснюють безпосередньо на території областей передані ним державою повноваження в даній сфері.

Основними методами регулювання природокористування є правові, організаційно-адміністративні, нормативні та фінансово-економічні, причому правові методи формують всю конструкцію природокористування.

Основний інструментарій державного регулювання охорони, відтворення та використання тваринного світу в Україні можна типологізувати таким чином:

– правові: закони, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, розпорядження міністрів, відомств, комітетів, рішення місцевих адміністрацій;

– адміністративні: ліцензування, стандартизація та сертифікація, квотування, державні замовлення та контракти, адміністративні заборонні обмеження, регламентація діяльності;

– економічні: митна політика, грошово-кредитна політика, цінова політика, бюджетно-податкова політика, протекціонізм на продовольчому ринку.

Як складової частини публічного управління в цілому, управлінню галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу притаманні такі загальні ознаки як: зворотний зв'язок, інформаційний зміст та цілеспрямованість [11, с. 149]. Зворотний зв'язок виявляється у тому, що уповноважені державні органи з метою організації оптимального управлінського впливу отримує інформацію про проведені цими органами заходів у сфері охорони, відновлення та раціонального використання тваринного світу, про результати виданих розпоряджень, наказів та їх відповідність поставленим управлінським цілям. Інформаційний зміст становить основу управління у галузі охорони, відновлення та використання тваринного світу. Усередині системи управління між її суб'єктами відбувається обмін документацією, відомостями, листами, повідомленнями та іншими інформаційними ресурсами щодо стану об'єктів тваринного світу. Подібна інформація сприймається, накопичується, зберігається та переробляється всередині системи управління. За допомогою інформаційного ресурсу уповноважені органи державної влади у сфері управління тваринним світом передають необхідні вимоги, умови, правила поведінки користувачам тваринного світу. А як зворотний зв'язок уповноважені органи отримують повідомлення, відомості про результати їх виконання. Цілеспрямованість управління у галузі охорони, відновлення та використання тваринного світу означає прагнення до виконання встановленої мети всіма доступними, встановленими законом способами та засобами.

Вся система управління в області, що розглядається, функціонує з метою збереження об'єктів тваринного світу для сьогодення та майбутнього поколінь, ґрунтуючись на вимогах законодавства про тваринний світ та забезпечуючи виконання заходів у галузі охорони, відновлення та використання тваринного світу.

Висновки. На підставі узагальнення наукових підходів до визначення змісту понятійно-категоріального апарату предметної сфери дослідження та враховуючи сучасні тенденції розвитку суспільства пропонується розглядати публічного управління в галузі охорони, відновлення та використання тваринного світу як цілеспрямовану діяльність органів публічного управління та інститутів громадянського суспільства, що спрямована на забезпечення охорони, відновлення та використання тваринного світу.

Напрямок розвитку управлінського інструментарію в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу України можна визначити як такий, що сприяє можливості: удосконалення методів стратегічного планування та розробки стратегічних управлінських рішень для забезпечення більшої обґрунтованості управлінських дій; формування гнучких управлінських рішень, варіантів модифікації організаційних та управлінських процесів, спрямованих на охорону, використання та відтворення тваринного світу; використання сучасних організаційних структур, заснованих на розширенні спектру організаційних зв'язків; застосування в межах державних програм ефективних систем управління, що надають можливість не лише для формування необхідних управлінських рішень, але і забезпечувати їх реалізацію відповідно до специфіки розподілу управлінських функцій та ін.

Література:

1. Валух А. М. Інструменти державного регулювання процесу збереження природного капіталу. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2016. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1230> (дата звернення: 11.02.2026).
2. Волченко М. В. Державна політика щодо охорони тваринного світу. *Київський часопис права*. 2023. № (1). С. 169–174.
3. Волченко М. В. Громадські об'єднання та громадяни як суб'єкти адміністративно-правової охорони тваринного світу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Вип. 1 (48). С. 55–58.
4. Волченко М. В. Поняття, види та особливості тваринного світу. *Київський часопис права*. 2023. Вип. (4). С. 66–70. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.9>
5. Закон України. Про тваринний світ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 14. Ст. 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення: 7.02.2026).
6. Казанчук І. Д. Щодо вдосконалення організаційно-правового регулювання відносин у сфері охорони та використання тваринного світу і протидії браконьєрству в період воєнного стану в Україні. *Вісник ХНУВС*. 2022. № 2 (97). С. 172–182.
7. Савченко Т. Адміністративно-правове регулювання галузі мисливського господарства та полювання. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 9. С. 128–134.
8. Січко А. В. Законодавче забезпечення регулювання правових засад охорони біорізноманіття і ландшафтів. *Таврійський науковий вісник*. 2013. Вип. 84. С. 273–277.
9. Томин О. О. Принципи державного управління в галузі мисливства та полювання в Україні. *Українські наукові записки*. 2009. № 1 (29). С. 203–205.
10. Чернов О. В. До питання правового регулювання охорони об'єктів тваринного світу. Забезпечення прав суб'єктів у аграрних, земельних екологічних та природоресурсних відносинах : матеріали університетської інтернет-конференції для студентів 4-го та 5-го курсів Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 27 листоп. 2017 р.) / відп. ред.: Т. Є. Харитонова, Є. О. Платонова, М. М. Заверюха ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Юридична література, 2017. С. 131–133.
11. Шеховцов В. Науково-методологічні засади управління у сфері охорони, використання та відтворення тваринного світу: проблеми реалізації та шляхи вдосконалення. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 148–155.

References:

1. Valiukh A. M. (2016). Instrumenty derzhavnoho rehulivannia protsesu zberezhenia pryrodnoho kapitalu [Instruments of state regulation of the process of preserving natural capital]. *Derzhavne upravlinnia : udoskonalennia ta rozvytok*, no. 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1230> (accessed: 11.02.2026).
2. Volchenko M. V. (2023). Derzhavna polityka shchodo okhorony tvarynnoho svitu [State policy on the protection of wildlife]. *Kyivskiy chasopys prava*, no. (1), pp. 169–174.
3. Volchenko M. V. (2023). Hromadski obiednannia ta hromadiany yak subiekty administratyvno-pravovoi okhorony tvarynnoho svitu [Public associations and citizens as subjects of administrative and legal protection of wildlife]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, Vyp. 1 (48), pp. 55–58.

4. Volchenko M. V. (2023). Poniattia, vydy ta osoblyvosti tvarynnoho svitu [Concepts, types and features of wildlife]. *Kyivskyi chasopys prava*, Vyp. (4), pp. 66–70. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.9>
5. Zakon Ukrainy. Pro tvarynnyi svit [Law of Ukraine. On the Wildlife] (2002). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), no. 14, St. 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>
6. Kazanchuk I. D. (2022). Shchodo vdoskonalennia orhanizatsiino-pravovoho rehuliuвання vidnosyn u sferi okhorony ta vykorystannia tvarynnoho svitu i protydii brakonierstvu v period voiennoho stanu v Ukraini [On improving the organizational and legal regulation of relations in the field of protection and use of wildlife and combating poaching during martial law in Ukraine]. *Visnyk KhNUVS*, no. 2(97), pp. 172–182.
7. Savchenko T. (2019). Administratyvno-pravove rehuliuвання haluzi myslyvskoho hospodarstva ta poliuvannia [Administrative and legal regulation of the hunting and hunting industry]. *Administratyvne pravo i protses*, no. 9, pp. 128–134.
8. Sichko A. V. (2013). Zakonodavche zabezpechennia rehuliuвання pravovykh zasad okhorony bioriznomanittia i landshaftiv [Legislative support for the regulation of the legal principles of biodiversity and landscape protection]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk*, Vyp. 84, pp. 273–277.
9. Tomyň O. O. (2009). Pryntsy py derzhavnoho upravlinnia v haluzi myslyvstva ta poliuvannia v Ukraini [Principles of state administration in the field of hunting and fishing in Ukraine]. *Ukrainski naukovi zapysky*, no. 1 (29), pp. 203–205.
10. Chernov O. V. (2017). Do pytannia pravovoho rehuliuвання okhorony ob'iektiv tvarynnoho svitu [On the issue of legal regulation of the protection of wildlife objects]. Zabezpechennia prav sub'iektiv u ahrarykh, zemelnykh ekolohichnykh ta pryrodoresursnykh vidnosynakh : materialy universytetskoï internet-konferentsii dlia studentiv 4-ho ta 5-ho kursiv Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia» (m. Odesa, 27 lystop. 2017 r.) / vidp. red.: T. Ye. Kharytonova, Ye. O. Platonova, M. M. Zaveriukha ; Nats. un-t «Odes. yuryd. akad.». Odesa : Yurydychna literatura, pp. 131–133.
11. Shekhovtsov V. (2020). Naukovo-metolodohichni zasady upravlinnia u sferi okhorony, vykorystannia ta vidtvorennia tvarynnoho svitu: problemy realizatsii ta shliakhy vdoskonalennia [Scientific and methodological principles of management in the field of protection, use and reproduction of wildlife: problems of implementation and ways of improvement]. *Yurydychnyi visnyk*, no. 3, pp. 148–155.

Дата надходження статті: 14.02.2026

Дата прийняття статті: 06.03.2026

Дата публікації статті: 13.03.2026